וְאֵין כאן כפירת ממון, שהרי מוֹדֶה בְּקִנָּם פָּטוּר, וממילא אין לחייבו קרבן שבועה.

מבארת הגמרא במה נחלקו עליו חכמים: וְרַבָּנָן סָבְרֵי, אמנם אם היה תובע בפירוש את הקנס אינו חייב קרבן שבועה, אך אין זה כך, אלא כִּי קָא תָבַע האב, כּוֹשֶׁת וּפָנָם קָא תָבַע, שהם תשלומי ממון, ולא את תשלום הקנס, וכפירתו של הלה כפירת ממון היא, וחייב קרבן שבועה.

הגמרא מבררת עתה את סברות המחלוקת של רבי שמעון וחכמים. מבררת הגמרא: בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי – במה נחלקו רבי שמעון וחכמים, כלומר, מדוע לרבי שמעון אנו אומרים שהאב תובע את הקנס, ולחכמים אנו אומרים שהוא תובע את הבושת והפגם. מבארת הגמרא: אָמַר רַב פָּפָּא, רַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר, לֹא שָׁכִיךְ אִינִישׁ מֵידֵי דְּקִיץ וְתָבַע מִידֵי דְּלֹא קִיץ – אין אדם מניח מלתבוע את הקנס, שסכומו ידוע וקצוב לחמשים שקלים, ותובע תחתיו בושת ופגם, שאין שומתם ידועה, אלא צריכים בית דין לשום אותו בכל נערה בפני עצמה, וכיון שתביעתו היא על הקנס, אף כפירת ושבועת הלה היא על הקנס, וכפירת קנס אינה מחייבת קרבן שבועה. וְאילו רַבָּנָן סָבְרֵי, לֹא שָׁכִיךְ אִינִישׁ מֵידֵי דְּכִי מוֹדֶה בֵּיהּ לֹא מִיפַּטַר – אין אדם מניח מלתבוע בושת ופגם, שאם יודה בו הלה יתחייב לשלמו, וְתָבַע מִידֵי דְּכִי מוֹדֶה בֵּיהּ מִיפַּטַר – ותובע תחתיו את הקנס, שאם יודה בו הנתבע יפטר מלשלם, וכיון שתביעתו היא על הבושת והפגם, והלה כפר ונשבע לשקר, חייב קרבן שבועה.

העולה מהסוגיא, שנחלקו חכמים ורבי שמעון בשלשה ענינים: א. נחלקו במשנתינו (מא:) ממתי קנס של אונס ומפתה נחשבים כממון התובע, ואם הודה בו אינו נפטר, לחכמים משעת העמדה בדין, כשאר קנסות, ולרבי שמעון זהו רק משעת גבייה. ב. נחלקו במשנה בשבועות (לו:) בחיוב קרבן שבועה על כפירת אונס ומפתה, לחכמים חייב קרבן שבועה משום שהתביעה היא על חלק הממון, ולרבי שמעון פטור מקרבן שבועה משום שהתביעה היא על הקנס. ג. נחלקו בברייתא בקרבן שבועה על דבר שעיקרו קנס, לחכמים אחר שנתחייב בבית דין דינו כממון וחייב על כפירתו קרבן שבועה. ולרבי שמעון כיון שעיקרו קנס, לעולם אין עליו חיוב קרבן שבועה.

* * *

שנינו במשנה (מב.), 'מעשה ידיה ומציאתה אף על פי שלא גבתה, מת האב הרי הן של אחין'. מסתפקת הגמרא: בָּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי אֲבִינָא מֵרַב שֵׁשֶׁת, בַּת הַניזוֹנֶת מִן הָאַחִין – בת שמת אביה, שתיקנו חכמים שתהיה ניזונת מנכסי האב שירשו אחיה, והוא מתחייב על כך בכתובה שכתב לאמה, מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ שעושה לאחר מיתת האב, לְמִי הם שייכים, לה או לאחיה. וצדדי הספק, האם האחים בְּמָקוֹם אָב קָיְימִי, כלומר, כיון שהם זנים אותה, דינם שוה לדין האב כלפי בתו, מַה הָתָם מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ לָאָב, הָכָא נַמִּי, כשמת האב, מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ לָאַחִין. אוֹ דִלְמָא, לֹא דָּמֵי לְאָב – אין האחים דומים לאב, שכן הָתָם מְדִידֵיהּ מִיתַּזְנָא – כשהאב חי, הרי הבת ניזונת מנכסיו, ולכן מעשי ידיה של האב, אבל הָכָא, בבת הניזונת מן האחים, לְאוֹ מְדִידְהוּ מִיתַּזְנָא – אינה ניזונת מנכסיהם, אלא מהנכסים שהוריש להם האב, ונכסים אלו משועבדים לה מדין הכתובה.

פושטת הגמרא את הספק: אָמַר לֵיהּ רב ששת, תְּנִיתוּהָ – ניתן לפשוט ספק זה ממה ששנינו במשנה להלן (צה:), אַלְמָנָה נְיזוֹנֶת מִנְּכְסֵי יְתוֹמִים שירשו מאביהם, שכך התחייב לה בעלה בכתובתה, וּמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ של האלמנה שֶׁלָּהֶן – של היתומים, שכיון שהיא ניזונת מנכסיהם, מעשה ידיה שלהם. וכן יש לומר לגבי בת הניזונת מן האחים, שכיון שהיא ניזונת מהנכסים שהוריש להם האב, מעשי ידיה של האחים.

מקשה הגמרא: מִי דָּמֵי – וכי בת הניזונת מן האחים דומה לאלמנה הניזונת מנכסי יתומים, הרי אַלְמָנָתְהוּ, לֹא נִיחָא לֵיהּ בְּהַרְווֹחָה – אין לבעל רצון שיהיו לה רווחים לאחר מותו, והוא מעדיף שמעשה ידיה יהיו שייכים לבניו, ואלמנתו תטול מנכסיו רק את מזונותיה, אולם בִּתּוֹ, נִיחָא לֵיהּ בְּהַרְווֹחָה – רצון האב שבתו תרויח ממון, כדי שירצו אנשים לישא אותה, ולכן הוא חפץ שמעשי ידיה יהיו שלה, מלבד המזונות שהיא נוטלת מנכסי האחים. ואין ראיה מאלמנתו לענין בתו, שמעשי ידיה של היתומים.

הגמרא תמהה על המקשן מדין אחר שמצאנו (ב"ב קלט:) לגבי מזונות הבת. אדם שמת והניח נכסים מרובים, נוטלים הבנים את הנכסים וזנים את הבנות. אך אם הניח נכסים מועטים, שאין בהם כדי שיזונו הבנים והבנות שנים עשר חדש, נוטלות הבנות את הנכסים, והבנים יחזרו על הפתחים. תמהה הגמרא: לְמֵימְרָא – האם רצונך לומר דִּבְתוֹ עֲדִיפָא לֵיהּ מַאַלְמָנָתוֹ – שהוא חפץ בטובת בתו יותר ממה שהוא רוצה בטובת אלמנתו, ולכן אתה מקשה על רב ששת המדמה אותם זה לזה, וְהָאֲמַר רַבִּי אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, אדם שמת והניח אשה ובת, עָשׂוּ את דין הָאַלְמָנָה אֵצֶל הַפַּת, כְּדִין הַפַּת אֵצֶל אַחִין, בְּאופן שהשאיר האב נְכָסִין מוּעָטִין, כלומר, מָה הַפַּת אֵצֶל אַחִין – כמו באופן שהשאיר האב בנים ובנות, ויש לו רק נכסים מועטים, אמרו חכמים שהַפַּת נִיזוֹנֶת מנכסי האב, וְאילו הָאַחִין יִשְׁאֲלוּ עַל הַפְּתָחִים, אַף אַלְמָנָה אֵצֶל הַפַּת – כאשר הותיר אחריו בת ואלמנה ואין לו אלא נכסים מועטים המספיקים למזונות אחת מהן, הדין הוא שהָאַלְמָנָה נִיזוֹנֶת מנכסי האב, וְאילו הַפַּת תִּשְׁאַל עַל הַפְּתָחִים לצורך מזונותיה. ומוכח מדברי רבי יוסי שהאדם מעדיף לזון את אלמנתו מאשר את בתו, ואם כן אף לגבי מעשה ידים מסתבר שהוא חפץ יותר בהרווחה שתהיה לבתו. מתרצת הגמרא את דעת המקשן: לְעִנְיַן זִילּוּתָא – לענין זלזול בכבודה, אַלְמָנָתוֹ עֲדִיפָא לֵיהּ מבתו, שהאדם חס יותר על כבוד אלמנתו מעל כבוד בתו, ולכן בשיש נכסים מועטים, הוא מעדיף שאלמנתו תתפרנס מהן ובתו תחזר על הפתחים. אבל לְעִנְיַן הַרְווֹחָה, בִּתּוֹ עֲדִיפָא לֵיהּ מאלמנתו, שאדם רוצה שבתו תרויח ממון, כדי שתוכל להינשא בדמים אלו, אך לגבי אלמנתו אינו חפץ בכך, ולכן אין לפשוט את הספק של רבי אבינא, האם מעשי ידיה של הבת שייכים לאחיה, מהדין שמעשי ידיה של האלמנה שייכים ליתומים.

רב יוסף מקשה ממשנתינו על סברת רב ששת, שבת הניזונת מן האחים מעשי ידיה שלהם, כדין אלמנה הניזונת מן היתומים, שמעשי ידיה שלהם: מָתִיב רַב יוֹסֵף, שנינו במשנה (לעיל מב.), מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ וּמְצִיאָתָהּ של הבת, הראויים להיות של אביה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא גָּבְתָה אותם בחיי האב, אם מֵת הָאָב אחרי שהיה לה זכות בהם, חֲרֵי הֵן שֶׁל אַחִין, ואינן שלה, כיון שכבר זכה בהם האב בחייו והורישם לבניו. ויש לדייק, מֵעָמָּא – הטעם שהאחים זוכים במעשי ידיה הוא כיון דְּעשתה את המלאכה בְּחַיֵּי הָאָב, וכיון שזכה בהם האב, הורישם לבניו, הָא – אבל מעשה ידיה שעשתה לְאַחַר מִיתַת הָאָב, שלא זכה בהם האב בחייו, הרי הם לְעַצְמָהּ, ולא לאחים. מסיימת הגמרא את הקושיא: וּמַאי לָאו – האם אין משנתינו עוסקת אפילו בְּבת הניזוֹנֶת מן האחים, ואף על פי כן אינם נוטלים את מעשה ידיה, ושלא כדעת רב ששת.

דוחה הגמרא את קושית רב יוסף: לֹא – אין המשנה עוסקת בבת הניזונת מהאחים, אלא בְּבת שֶׁאֵינָהּ נִיזוֹנֶת, וכגון שלא הוריש האב נכסים כלל, וכיון שאינה ניזונת משלהם ודאי אינם נוטלים את מעשה ידיה, אך יתכן שאם היתה ניזונת מהם היו נוטלים את מעשי ידיה.

מקשה הגמרא על הדחיה: אִי מדובר במשנה בְּבת שֶׁאֵינָהּ נִיזוֹנֶת מנכסי האחים, אם כן מַאי לְמֵימְרָא – מה החידוש בדברי המשנה, אם לומר שהאחים יורשים את זכות האב במעשי ידיה, הרי דין פשוט הוא, שכיון שזכה האב בנכסים מורישם לבניו, ואם כדי שנדייק שמעשי ידים שעשתה לאחר מיתה אינם לאחיה, הרי גם זה פשוט, שאם אינה ניזונת מהם אין מעשי ידיה שלהם. וְאֶפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר שִׁכְּוֹל הָרַב לוֹמַר לְעֶבֶד כנעני שלו, עֲשֵׂה עִמִּי מלאכה

המשך בעמוד רלד

וְאִינִי וְנִדְּךְ אלא תחזר על הפתחים, **הָנֵי מִילֵּי** – דין זה הוא רק **בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי, דְּלֹא כְּתִיב בֵּיהּ** 'כִּי טוֹב לוֹ **עִמָּךְ', אֲבָל עֶבֶד עִבְרִי דִּכְתִיב בֵּיהּ** 'כִּי טוֹב לוֹ **עִמָּךְ'** (דברים טו טז), **ודרשו חכמים** (קדושין כב.) **שיהא עִמָּךְ** במאכל ועִמָּךְ במשתה, **לֹא** – אינו יכול לומר לו כן, אלא חייב לזונו, **וְכָל שֶׁכֵּן** שהאב חייב לזון את **בְּתּוֹ**, כיון שהוא נוטל את מעשה ידיה, וכן האחים שבאים תחתיו אינם יכולים ליטול את מעשה ידיה ולא לזון אותה, שאם כן מה תאכל. וממילא אין כל חידוש בכך שמעשי ידיה לעצמה כשאין האחים זנים אותה.

מתרצת הגמרא: **אֲמַר רַבָּה בַּר עוּלָּא**, לעולם המשנה עוסקת בבת שאינה ניזונת מן האחים, וכדי שנדייק שמעשי ידיה שלאחר מיתת האב אינם של האחים, ואמנם פשוט הדבר שאם אינה ניזונת מעשי ידיה שלה כדי שתוכל להתפרנס, **וְלֹא נִצְרְכָה** משנה זו, **אֶלָּא לְהַעֲדָפָה** – להשמיענו שבאופן שמעשי ידיה עודפים על מזונותיה, אין אומרים שאחיה יטלו את אותו סכום העודף על מה שהיא צריכה למזונותיה, אלא הכל שלה.

הגמרא מביאה את דברי רבא, הדוחה את תירוצו של רבה בר עולא, ואומר שקושיית רב יוסף לא הובנה כראוי: **אֲמַר רָבָא, נִבְרָא רַבָּה** – אדם גדול **בְּרַב יוֹסֵף, וכי לֹא יָדַע יוֹסֵף** אלא **הֵיכָא הַעֲדָפָה וְקָמוֹתֵיכ תְּיוּבְתָּא** – האם יתכן שלא ידע שאפשר לבאר שהחידוש במשנה הוא לענין 'העדפה', שמחמת כן הקשה ממשנתינו. **אֶלָּא אֲמַר רָבָא, רַב יוֹסֵף** שהקשה ממשנתינו, **מַתְנִיתִין גּוּפָא קַשְׁיָא לֵיהּ** – המשנה עצמה הוקשתה לו, ומכח קושיא זו הקשה על רב ששת, **דְּקָתָנֵי** במשנה, **מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ וּמְצִיאָתָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָבְתָה** אותם בחיי האב, הרי הם של אחין. **ובשלמא** לגבי מעשה ידיה שייכת לשון 'גבייה', שעדיין לא גבתה את שכר פעולתה מאותו אדם שעבדה עבורו, אלא **מְצִיאָתָהּ, מְמַאן נָבְיָא** – ממי היא צריכה לגבות את מציאתה, והלא בידה היא. **אֶלָּא לָאו הָכִי קָאָמַר** – אלא ודאי כך היא כוונת התנא של המשנה, **מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ** דינם **כִּמְצִיאָתָהּ, מָה מְּצִיאָתָהּ** אם מצאה **בְּחַיֵּי הָאָב** הרי היא **לָאָב**, כיון שיכול הוא שלא לזונה, ואם לא תתן לו את מציאותיה תהיה ביניהם איבה וימנע מלזונה, אך אם מצאה **לְאַחַר מִיתַת הָאָב** היא שייכת **לְעַצְמָהּ**, ולא לאחיה, כיון שאחיה זנים אותה בעל כרחם, מתנאי כתובה. **אַף מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ נַמִּי**, רק אם עשאתן **בְּחַיֵּי הָאָב** הרי הן **לָאָב**, אך אם עשאתן **לְאַחַר מִיתַת הָאָב** הרי הן **לְעַצְמָהּ**, ואפילו אם היא ניזונת מנכסי האחים. וכיון שעיקר הנידון במשנה הוא במעשי ידיה, ו'מציאתה' הוזכרה רק כדי להשוות לה את מעשי ידיה, לכן נקטה המשנה לשון 'גבייה' השייך במעשי ידיה. ועל כל פנים מוכח מהמשנה שמעשי ידיה שלאחר מיתת האב אינם של האחים, אף שהיא ניזונית מהם. מסיקה הגמרא: **שְׁמַע מִינָּהּ** – אכן מוכח מהמשנה, שאפילו בת הניזונת מן האחים, מעשה ידיה לעצמה.

הגמרא מביאה מי שסובר כרב יוסף: **אִיתְּמַר נַמִּי, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר רַב, בַּת הַנִּיזּוֹנֶת מִן הָאַחִין, מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ לְעַצְמָהּ**, ולא לאחיה. הגמרא מבארת מדוע אין היורשים יורשים מהאב את זכותו במעשי ידי הבת: **אָמַר רַב כָּהֲנָא, מַאי טַעְמָא** אין האחים יורשים את זכות האב, שיהיו מעשי ידי הבת שייכים להם, **דִּכְתִיב** לגבי עבד כנעני (ויקרא כה מו) 'וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם **לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם** לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה', ויש לדרוש, **'אוֹתָם'** – את העבדים הכנעניים אתם מורישים **לִבְנֵיכֶם, וְלֹא** – ואין אתם מורישים את **בְּנוֹתֵיכֶם לִבְנֵיכֶם, מַגִּיד** – ופסוק זה מלמד **שֶׁאֵין אָדָם מוֹרִישׁ זְכוּת** שיש לו **בִּבְתּוֹ, לִבְנוֹ**, ולכן אין הבנים זוכים במעשי ידיה.

רבה מקשה על לימוד זה, ומביא שאכן יש שחולקים עליו: **מַתְקֵיף לָהּ רַבָּה**, אמנם מבואר בפסוק שאין אדם מוריש לבניו את זכויותיו בבתו, אך מנין שהכוונה למעשי ידיה, **וְאֵימָא** – שמא נאמר, **שִׁבְּפִיתּוּי הַבַּת, וּקְנָסוֹת וַחֲבָלוֹת הַבָּתוּב מְדַבֵּר**, כלומר בקנסות של אונס ומפתה ומוציא שם רע, או שחבל בה אדם וחייב לשלם לה, שכיון שהם דברים שאינם מצויים ואין לבנים חסרון ממון בכך שאינם זוכים בהם, מסתבר שאינם יורשים אותם מאביהם. אבל לגבי מעשי ידיה של הבת, שהם מצויים, וגם יש לבנים חסרון ממון מחמתם שהרי היא ניזונת מהם, שמא יורשים הבנים זכות זו, ומעשי ידיה שלהם.

מוסיף רבה ומביא תנא הסובר כן: **וְכֵן תָּנָא רַב חֲנִינָא** בברייתא, הפסוק 'וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם' המלמד שאין אדם מוריש לבניו את זכויותיו בבתו, **בִּפְתּוּי הַבַּת וּקְנָסוֹת וַחֲבָלוֹת הַבָּתוּב מְדַבֵּר**, אבל מעשי ידיה, יורשים הבנים מאביהם.

* * *

מבואר בברייתא של רב חנינא שאין אדם מוריש לבניו את זכויותיו בחבלות של בתו, ומשמע שהוא עצמו זכאי בממון זה שמשלמים לה על חבלות שנעשו בה. מקשה הגמרא: **חֲבָלוֹת**, וכי האב זכאי בדמיהן, והרי **צַעֲרָא דִּגּוּפָא נִינְהוּ** – צער הגוף של בתו הם, והתורה לא זיכתה לאב צער של בתו, כמבואר בבבא קמא (פז:) שאם האב עצמו חבל בבנו או בתו הקטנים חייב לשלם להם, ומוכח שאין תשלומים אלו שייכים לאב.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא,**

מדובר בברייתא כגון שֶׁפְּצָעָהּ החובל בְּפָנֶיהָ, ופחת שוויה להמכר בשוק כאמה עבריה, ובאופן כזה האב נוטל את דמי החבלה, משום שהפסידו בכך שאם ימכרנה יקבל פחות דמים.

הגמרא מביאה אמוראים נוספים שאמרו בשם רב שאין אדם מוריש לבניו זכות שזיכתה לו תורה בבתו: אָמַר רַב זֵירָא, אָמַר רַב מַתָּנָה אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ – ויש אומרים שמועה זו כך, אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב מַתָּנָה אָמַר רַב, בַּת הַנִּיזּוֹנֶת מִן הָאָחִין, מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ לְעַצְמָהּ ולא לאחיה, דִּכְתִיב 'וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם' (ויקרא כה מו) ודורשים 'אוֹתָם' – את העבדים אתם מורישים לִבְנֵיכֶם, וְלֹא בְּנוֹתֵיכֶם לִבְנֵיכֶם, מַגִּיד שֶׁאֵין אָדָם מוֹרִישׁ זְכוּת בִּתּוֹ לִבְנוֹ.

אָמַר לֵיהּ אֲבִימִי בַּר פַּפִּי, מימרא זו שאמרת בשם רב, 'שָׁקוּד' אַמָּרָה. מבארת הגמרא: שָׁקוּד מַנּוּ – מי הוא האמורא המכונה 'שקוד', וזהו שְׁמוּאֵל, לפי שהיה שוקד לומר את דבריו כפי ההלכה, והלכה כמותו בדיני ממונות. תמהה הגמרא: וְהָא רַב אַמָּרָה ולא שמואל. מתרצת הגמרא: אִימָּא – אמור בדברי אבימי, שלא רק רב אמרה, אלא אַף שָׁקוּד אַמָּרָה.

הגמרא מבררת את ההלכה בנידון זה: אָמַר מַר בַּר אֲמֵימַר לְרַב אַשֵׁי, הָכִי אָמְרִי נְהַרְדְּעֵי – כך אמרו בני נהרדעא, הִלְכְתָא כָּוָותֵיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת, שאמר לעיל (ע"א) שבת הניזונת מהאחים, מעשי ידיה שלהם. רַב אַשֵׁי אָמַר, הִלְכְתָא כָּוָותֵיהּ דְּרַב, שאין מעשי ידיה שלהם, כיון שאין אדם מוריש זכות בתו לבניו, כולל זכות שיש לו במעשה ידיה. פוסקת הגמרא: וְהִלְכְתָא כָּוָותֵיהּ דְּרַב.

משנה

המשנה הקודמת (מא:) דנה למי ניתנים תשלומי קנס וממון של 'אונס ומפתה', ואגב כן דנה משנתינו בענין כתובת נערה, אם היא לאביה או לעצמה: אב הַמְאָרֵס אֶת בִּתּוֹ הקטנה או הנערה, וְנִתְאָרְמְלָה בעלה לאחר האירוסין קודם שנשאה, ולאחר מכן אֵירְסָהּ אביה לאחר, וְנִתְאָרְמְלָה – מת בעלה השני לאחר האירוסין, דמי כְּתֻבָּתָהּ שגובה משני ארוסיה שֶׁלּוֹ – של אביה, כיון שאירוסין אינם מוציאים מרשות אב, ועדיין זכויות הממון שלה שייכים לו.

אך אם הִשִּׂיאָהּ אביה, וְנִתְאָרְמְלָה בעלה לאחר הנישואין, ולאחר מכן הִשִּׂיאָהּ – נישאת שוב לאחר, וְנִתְאָרְמְלָה – ומת בעלה השני לאחר הנישואין, כְּתֻבָּתָהּ משני בעלים אלו שֶׁלָּהּ, כיון שכשנשאת לראשון יצאה מרשות אביה, וכשהיא באה לגבות כתובות אלו, אינה ברשותו.

רַבִּי יְהוּדָה חולק על הדין האחרון ואוֹמֵר, הכתובה הָרִאשׁוֹנָה – מבעלה הראשון, שגירשה, שֶׁל אָב. אָמְרוּ לוֹ חכמים, (אִם) מָשֶׁהִשִּׂיאָהּ אביה, אֵין לְאָבִיהָ רְשׁוּת בָּהּ, וכתובתה שלה.

* * *

גמרא

שנינו במשנה, 'השיאה וגירשה, השיאה ונתארמלה, כתובתה שלה'. מדייקת הגמרא: מַעֲמָא – נקט התנא דוקא אופן זה דְּהִשִּׂיאָהּ וְגֵרְשָׁהּ הִשִּׂיאָהּ וְנִתְאָרְמְלָה, אֲבָל אם נִתְאָרְמְלָה תְּרֵי זִמְנֵי – שתי פעמים, מהראשון ומהשני, תּוּ לָא חַיְישָׁא לְאִינְסוּבֵי – יותר אינה ראויה להינשא לשלישי, כיון שהיא נחשבת 'אשה קטלנית' הגורמת לבעליה מיתה, ומשום שלא רצה התנא לשנות אופן שיש בו פורענות, שהאשה אסורה להינשא, לכך נקט אופן שהתגרשה מהראשון והתאלמנה מהשני, ומותרת להנשא לשלישי. וְאף שאין מכך נפקא מינה לענין כתובתה, מכל מקום אַגַּב אוֹרְחֵיהּ קָא תָנֵי לָן תַּנָּא – בדרך אגב סתם לנו התנא כְּדברי רַבִּי, דְּאָמַר, 'כִּתְרֵי זִמְנֵי חַיְישָׁא חֲזָקָה' – דבר הקורה פעמיים, נחשב כ'חזקה', כלומר זו הוכחה שכך היא הרגילות ואין זה מקרה, ושלא כדעת חכמים הסוברים שרק בשלש פעמים אנו מחשיבים את הדבר ל'חזקה', ורק אם נישאה שלש פעמים ומתו בעליה הרי היא 'קטלנית' ואסורה להנשא לרביעי.

* * *

שנינו במשנה: השיאה וגירשה ונתארמלה וכו', רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הכתובה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל אָב. מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, שכתובתה מבעלה הראשון לאביה היא, והרי בשעת הגבייה היא ברשות עצמה. מבארת הגמרא: רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ – אמרו שניהם טעם זה, הוֹאִיל וּמִשָּׁעַת אֵירוּסִין שאז נכתבה הכתובה, זָכָה בָּהֶן הָאָב, ואף שהגבייה נעשית לאחר שנישאה והתגרשה, הממון שייך לאב.

רבא מקשה על דברי רבה ורב יוסף מברייתא: מָתִיב רָבָא, שנינו בברייתא על דין משנתינו, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הכתובה הָרִאשׁוֹנָה – מנישואיה הראשונים, שֶׁל אָב, וּמוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה בְּמְאָרֵס אֶת בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה, וּבָגְרָה, וְאַחַר כָּךְ נִשֵּׂאת, שֶׁאֵין לְאָבִיהָ רְשׁוּת בָּהּ, ורק באופן שנישאת קודם שבגרה אמר רבי יהודה שכתובתה לאביה. ואם טעמו של רבי יהודה הוא מפני שזכה האב בכתובה משעת אירוסין, אַמַּאי – מדוע כשנישאת אחר שבגרה כתובתה לעצמה, הָכָא נַמִּי לֵימָא – גם באופן זה יש לרבי יהודה לומר שהיא של אביה, הוֹאִיל וּמִשָּׁעַת אֵירוּסִין, שהיתה קטנה, זָכָה בָּהֶן הָאָב.

רבא מבאר את דברי רבה ורב יוסף באופן אחר: אֶלָּא אִי אִתְּמַר הָכִי אִתְּמַר – כך שנינו בטעמו של רבי יהודה, רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ, הטעם שהאב נוטל את כתובתה מנישואיה הראשונים אינו מחמת שזוכה בה משעת אירוסין, אלא הוֹאִיל וּבִרְשׁוּתוֹ נִכְתָּבִין – חיוב מנה או מאתים נכתבים בשטר הכתובה סמוך לנישואין, וכיון שבאותה שעה שמתחייב הבעל בשטר כתובתה היא עדיין קטנה וברשות אביה, זוכה בה האב, ואף אם היא גובה אותה לאחר נישואין. אבל אם בגרה קודם שנישאת, נמצא שכתיבת הכתובה היתה לאחר שבגרה ויצאה מרשות אביה, ואף שהאירוסין היו ברשות אביה, מכל מקום כתובתה לעצמה, כמבואר בברייתא.

* * *

לאחר שהתבאר שאפילו לדעת רבי יהודה אין הולכים אחר שעת האירוסין אלא אחר שעת כתיבת הכתובה, מבררת הגמרא ממתי חל שעבוד הכתובה על נכסי הבעל, לגבי גבייתה מנכסים משועבדים. מבררת הגמרא: וּמִינְּבָא מֵאִימַּת נַבְּיָא – מאיזה זמן ראויה הכתובה להיגבות מנכסים משועבדים, כלומר, אם בזמן שגירשה הבעל אין לו נכסים, ורוצה האשה לגבות מנכסים שהיו בידו בשעה שהתחייב לה, והשתעבדו לה, ואחר כך מכרם או נתנם במתנה, האם היא יכולה לגבות מקרקעות שמכר הבעל בעת האירוסין, כיון שבאותו זמן כבר היה הבעל חייב לה כתובתה מכח תנאי בית דין, והשתעבדו נכסיו, או שאינה יכולה לגבות מהם, כיון שבאותו זמן עדיין לא נכתבה כתובתה, והרי זה כחוב בעל פה שאינו נגבה ממשועבדים, ורק אם היו נכסים אלו ברשותו לאחר שכתב לה את שטר הכתובה חל עליהם שעבוד, וגובה אותם.

הגמרא מביאה בזה מחלוקת אמוראים: אָמַר רַב הוּנָא, יש חילוק בדבר, מָנֶה של בעולה וּמָאתַיִם של בתולה, שהם עיקר חיוב כתובה וחל חיובם בשעת אירוסין, גובה מִן הָאֵירוּסִין – אף מלקוחות שקנו בעת האירוסין, הגם שבאותה שעה עדיין לא נכתב שטר הכתובה. וְאילו תּוֹסֶפֶת כתובה, שזהו סכום שהוסיף הבעל להתחייב לה מרצונו בשעת כתיבת הכתובה, גובה רק מלקוחות שקנו את נכסי הבעל מִן הַנִּשּׂוֹאִין, שהרי חיוב זה אינו קיים כלל קודם להתחייבות הבעל בעת הנישואין. וְרַב אַסִי אָמַר, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה – בין מנה ומאתים ובין תוספת, גובה רק מִן הַנִּשּׂוֹאִין. והטעם לכך, כיון שהיא עצמה מתרצה לכך שלא יחול

המשך בעמוד רמה

שעבודה על המנה והמאתים בעת האירוסין, אלא יחול השעבוד רק בעת כתיבת שטר הכתובה, כשתנשא, שאז יכתבו לה בשטר גם את העיקר וגם את התוספת.

תמהה הגמרא: **וּמִי אָמַר רַב הוּנָא חָכְמִי** – וכי יתכן שכך אמר רב הונא, שחיוב מנה ומאתים גובה האשה אף מנכסים שמכר הבעל משעת אירוסין, **וְהָאֲתָמַר**, אשה שהתגרשה **והוֹצִיאָהּ עָלָיו** [–על בעלה] **שְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת, אַחַת שֶׁל מָאתַיִם** זוז, שזהו עיקר חיוב כתובה לבתולה, **וְאַחַת שֶׁל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת** זוז, והשטר שכתוב בו שלש מאות נכתב לאחר זמן כתיבת השטר הראשון שכתוב בו רק מאתים, והנידון הוא מאיזה זמן תגבה מנכסים משועבדים, האם מהזמן הכתוב בשטר הראשון, או רק מהזמן הכתוב בשטר השני, **וְאָמַר רַב הוּנָא**, יכולה האשה לגבות באחד השטרות, ובאיזה מהם שתרצה, אך אינה יכולה לגבות חלק בשטר זה וחלק בשטר זה, ולכן, **אִם בָּאתָה** האשה **לִגְבּוֹת רַק מָאתַיִם** זוז, **גּוֹבָה** אותם אף מִזְּמַן של שטר **רִאשׁוֹן**, שהרי על עיקר הכתובה נשתעבדו לה נכסיו מהזמן ההוא, ואינה גובה את המאה הנוספים שבשטר השני. ואם היא באה לגבות **שְׁלֹשׁ מֵאוֹת, גּוֹבָה** רק מִזְּמַן של שטר **שֵׁנִי**, ואז אינה גובה כלום מזמן השטר הראשון, ואף לא את המאתים הכתובים בו, כיון שמחמת השטר השני היא מוחלת על שעבוד השטר הראשון. מסיימת הגמרא את קושייתה: **וְאִם אִיתָא** – אם אכן סובר רב הונא שבכל כתובה גובה מנה או מאתים משעת אירוסין, ותוספת משעת נשואין, ומוכח שאינה מוחלת על שעבוד המנה והמאתים שראויים לחול בזמן האירוסין, ואף שבשעת הנשואין כותב לה בעלה שטר כתובה על העיקר והתוספת, אם כן גם באופן שכתב לה שטר של מאתים ואחריו שטר של שלש מאות נאמר שהשטר השני אינו סיבה למחילת השעבוד שבשטר הראשון, שהוא מזמן קודם, ולכן **תִּיגְבֵּי מָאתַיִם מִזְּמַן** שטר **רִאשׁוֹן**, **וּמָאָה** של תוספת **מִזְּמַן** שטר **שֵׁנִי**. ומכך שלא אמר כן רב הונא, מוכח שהוא סובר שמחמת השטר השני מוחלת האשה על השעבוד הראשון.

הגמרא דוחה את עיקר הקושיא: **וּלְמַעֲמֵיךְ** – ולשיטתך [המקשן], היה לך להקשות קושיא גדולה יותר, אם לרב הונא אין האשה מוחלת על השעבוד הראשון, **תִּיגְבֵּי חֲמֵשׁ מֵאוֹת כּוּלָּם**, הכתובים בשני השטרות יחד, **מָאתַיִם מִזְּמַן רִאשׁוֹן**, ועוד **תֵּלַת מָאָה** [–שלש מאות] **מִזְּמַן שֵׁנִי, אֶלָּא** אף לדבריך, **חֲמֵשׁ מֵאוֹת מַאי טַעְמָא לֹא גָּבְיָא** – מדוע אינה גובה חמש מאות, **כֵּיוָן דְּלָא כָּתַב לָהּ 'צְבִיתִי וְאוֹסִיפִית לָךְ תֵּלַת מָאָה אֲמָאתַיִם'** – לפי שלא כתב לה בשטר השני 'רציתי והוספתי לך שלוש מאות זוז נוסף על המאתים שכבר הייתי חייב לך', אלא כתב לה סתם שיהיו לה שלש מאות זוז, ואנו מפרשים **דְּהָכִי קָאָמַר לָהּ** – שכך היתה כוונתו בכתיבת השטר השני, **אִי מִזְּמַן רִאשׁוֹן גְּבִיאַתְּ** – אם תרצי לגבות מזמן השטר הראשון, **גַּבְיָא** רק **מָאתַיִם** הכתובים בו, ואינה גובה כלל בשטר השני, **וְאִי מִזְּמַן שֵׁנִי גְּבִיאַתְּ** – ואם תגבי מזמן שני, **גַּבְיָא תֵּלַת מָאָה** ככתוב בשטר השני, ואינו בא להוסיף לה אלא מאה בשטר השני.